

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

معاونت امور زنان و خانواده
ریاست جمهوری

گزارش طرح ارتقاء تاب آوری اجتماعی زنان و خانواده

اداره کل هماهنگی معاونت رئیس جمهور در امور زنان و خانواده
با همکاری دفتر امور زنان و خانواده استانداری کردستان

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش:	طرح توان افزایی و ارتقا تاب آوری اجتماعی در جوامع محلی
کارفرما:	معاونت امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری
برگزار کننده:	دفتر امور بانوان و خانواده استانداری کردستان
نام استان:	کردستان
زمان اجرا:	۱۳۹۶-۱۳۹۷ (یک سال)

فهرست

۱.....	دیباچه
۲.....	۱. مرور ادبیات موضوع:
۲.....	۱-۱. چارچوب مفهومی تاب‌آوری
۳.....	۱-۲. تعاریف
۴.....	۱-۳. ظرفیت‌ها در تاب‌آوری
۵.....	۱-۴. تاب‌آوری و توسعه اجتماعی
۶.....	۱-۵. سرمایه‌ها در ارتقاء تاب‌آوری
۸.....	۱-۶. نتیجه‌گیری
۹.....	۲. نقشه استان
۱۰.....	۳. گزارش فاز یک
۱۰.....	۳-۱. اقدامات انجام شده مقدماتی در راستای اجرایی‌سازی طرح
۱۰.....	۳-۲. اقدامات انجام شده در راستای انتخاب اساتید و شاخص‌های انتخاب اساتید
۱۰.....	۳-۳. اقدامات انجام شده در راستای انتخاب سازمان‌های مردم‌نهاد و تشکل‌های غیردولتی و شاخص‌های انتخاب آنان
۱۱.....	۳-۴. برنامه اجرایی و زمانبندی اجرای فاز اول طرح
۱۲.....	۳-۵. پایش طرح در فاز اول و نتایج حاصله از آن
۱۵.....	۳-۶. گالری تصاویر فاز یک
۱۶.....	۴. گزارش فاز دو
۱۶.....	۴-۱. توزیع فعالیت در مناطق استان
۱۷.....	۴-۲. اقدامات انجام شده در راستای شناسایی نقاط آسیب‌خیز و گروه‌های هدف جهت اجرای فاز دوم طرح
۱۷.....	۴-۳. اقدامات انجام شده در راستای اطلاع‌رسانی جهت حضور گروه‌های هدف در کلاس‌های آموزشی مربوطه
۱۷.....	۴-۴. اقدامات انجام شده در راستای شناسایی و هماهنگی با گروه‌های ذی‌نفوذ در میان مردم محلی جهت اجرای طرح
۱۷.....	۴-۵. برنامه اجرایی و زمانبندی اجرای فاز دوم طرح
۱۹.....	۴-۶. مشخصات شرکت‌کنندگان در فاز ۲
۱۹.....	۴-۷. نتایج حاصل از پایش طرح در فاز دوم
۲۰.....	۴-۸. نقاط قوت و ضعف شناسایی شده
۲۱.....	۵. نقشه راه استان
۲۱.....	۵-۱. استان کردستان
۲۴.....	۶. سیمای تاب‌آوری
۲۵.....	۷. سیمای ریسک
۲۶.....	۸. نقشه راه

فهرست جداول

۳.....	جدول ۱. تعاریف تاب‌آوری
۵.....	جدول ۲. تمایز سه نوع ظرفیت براساس معیارهای ذکر شده
۱۲.....	جدول ۳. مشخصات شرکت‌کنندگان در کارگاه فاز ۱
۱۶.....	جدول ۴. توزیع فعالیت‌ها در مناطق استان
۱۹.....	جدول ۵. مشخصات کلاس‌های آموزشی
۲۱.....	جدول ۶. دارایی‌های مرتبط با این طرح تاب‌آوری در استان
۲۲.....	جدول ۷. حمایت و تقویت ظرفیت‌های استان کردستان
۲۲.....	جدول ۸. اقدامات انجام شده برای طرح تاب‌آوری استان کردستان در حوزه زنان و خانواده

فهرست اشکال

- شکل ۱. انواع سرمایه ها در یک فرایند تاب آوری ۷
- شکل ۲. ویژگی شهرهای تاب آور ۸
- شکل ۳. نقشه استان کردستان ۹
- شکل ۴. برنامه کارگاه ۱۱
- شکل ۵. گالری تصاویر فاز ۱ ۱۵
- شکل ۶. نقشه گستردگی فعالیت ها در مناطق استان ۱۶
- شکل ۷. نمودار جنسیت شرکت کنندگان ۱۸
- شکل ۸. سیمای محلات آسیب خیز در استان کردستان ۲۱
- شکل ۹. مشخصات طرح تاب آوری در محلات آسیب خیز استان کردستان ۲۱
- شکل ۱۰. گالری تصاویر طرح تاب آوری در استان کردستان ۲۳

دیباچه

طرح توان افزایی و ارتقای تاب‌آوری اجتماعی زنان و خانواده‌ها، طی سال ۱۳۹۴ از طریق انعقاد موافقتنامه همکاری فیما بین معاونت امور زنان و خانواده و استانداری ها، بصورت پایلوت در ۱۳ اجرایی شد. پس از خاتمه اجرای طرح و بررسی گزارش‌های عملکردی استان‌های پایلوت؛ با توجه به نتایج به دست آمده، استقبال مخاطبان و درخواست سایر استان‌ها جهت اجرای طرح، این طرح بعنوان یکی از طرح‌های ملی معاونت امور زنان و خانواده طی سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ از طریق انعقاد موافقتنامه همکاری با استانداری‌های سراسر کشور در دستور کار قرار گرفت. اهداف اصلی دنبال شده در طرح عبارتند از:

- توان افزایی و آشنایی فعالان مدنی و جوامع محلی با فرآیند تحلیل سیستم‌های تاب‌آور
- تقویت تعاملات اجتماعی در جوامع محلی در راستای مواجهه و عبور از چالش‌های اجتماعی و محیط و غلبه بر اینگونه چالش‌ها

- افزایش میزان مشارکت جوامع محلی در برنامه‌ریزی‌ها به منظور کاهش آسیب‌های اجتماعی
- دستیابی به نقشه راه ارتقای تاب‌آوری اجتماعی استان

با توجه به اهمیت مفاهیم تاب‌آوری اجتماعی و ضرورت تبیین مفاهیم بصورت صحیح و همچنین جلب مشارکت حداکثری جوامع محلی در راستای مدیریت امور مردمی و اجتماعی و کاهش آسیب‌های اجتماعی مبتلابه؛ مقرر گردید طرح مذکور در ۲ فاز اجرا شود که در فاز اول، ظرفیت‌سازی جامعه مدنی از طریق آموزش و جلب مشارکت ۲۰ نفر از اعضای سازمان‌های مردم‌نهاد بومی فعال در حوزه‌های اجتماعی، خانواده، سلامت و پیشگیری از آسیب‌ها، بعنوان تسهیلگران محلی انجام گیرد. در فاز دوم، تسهیل‌گران بومی به نقاط در معرض آسیب خیز و آسیب پذیر استان اعزام شده و ضمن ارائه آموزش‌های لازم و انتقال مفاهیم مرتبط، با جلب مشارکت جامعه بومی در راستای شناسایی آسیب‌های اجتماعی هر منطقه و ارائه راهکارهای پیشنهادی ارائه شده توسط آنان، اقدام می‌کنند و سپس نقشه راه هر محله جهت تغییر و بهبود وضعیت تنظیم می‌شود. در نهایت با جمع‌بندی نقشه‌های بدست آمده از محله‌های گوناگون، یک پارچه سازی و ارائه نقشه راه استان حاصل شد.

۱. مرور ادبیات موضوع:

۱-۱. چارچوب مفهومی تاب‌آوری

گسترش آسیب‌های اجتماعی و اثرات آن بر جنبه‌های گوناگون جامعه، توجه بیش از پیش سطوح عالی کشور را به این پدیده جلب کرده است. در حال حاضر این ایده به طور گسترده پذیرفته شده که مردم، سازمان‌ها به ابزارها، امکانات و مهارت‌های اساسی نیاز دارند تا با چشم‌انداز ریسک‌های (خطرهای) پیچیده، به هم پیوسته و به‌طور فزاینده در حال تحول به شکلی مقابله کنند تا توانایی استفاده از فرصت‌ها، برای افزایش بهزیستی و رفاه عمومی را داشته باشند. با این وجود، عملی کردن این ایده کاملاً معقول و پذیرفته شده، آسان نیست. دلیل عمده آن نیز عدم وجود ابزار و مهارت‌های لازم برای تحلیل سیستماتیک (منظم) تاب‌آوری است، به شکلی که براساس آن بتوان جنبه‌های مربوط به تاب‌آوری را در برنامه‌ریزی‌های توسعه و اقدامات بشردوستانه وارد کرد. در این مدل تحلیل تاب‌آوری سیستم‌ها ابزاری است که به متخصصان این حوزه کمک می‌کند تا:

- یک کارگاه موفقیت «تحلیل تاب‌آوری سیستم‌ها برای جوامع محلی با رویکرد زنان و خانواده» را طراحی و برای یک جامعه محلی برگزار نمایند.
- از طریق مشارکت ذی‌نفعان در سطوح محلی بتوانند یک نقشه راه برای افزایش تاب‌آوری کشور، جوامع محلی و انجمن‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در حوزه زنان و خانواده طراحی کنند.
- نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل‌ها را در توسعه و برنامه‌ریزی اقدامات داوطلبانه و اجتماعی از طریق کنشگران مدنی (سازمان‌های مردم‌نهاد و تسهیل‌گران فعال حوزه زنان و خانواده) و نهادهای برنامه‌ریز در سطوح ملی و محلی ادغام نمایند.

۲-۱. تعاریف

تاب‌آوری چیست؟

تاب‌آوری، توانایی خانواده‌ها، جوامع محلی و مردم یک کشور برای جذب و بهبود یافتن از شوک است، در حالی که ساختار و منابع (درآمد) زندگی‌شان را برای مواجهه با استرس‌های بلند مدت، دگرگونی و بی‌ثباتی، به طور مثبت تطبیق یا تغییر می‌دهند (میچل، ۲۰۱۳). جدول زیر تعاریف متفاوت دیگری از مفهوم تاب‌آوری را از دیدگاه اندیشمندان در رشته‌های مختلف ارائه داده است.

جدول ۱. تعاریف تاب‌آوری

تعریف	نویسنده
به ظرفیت برآمدن از عهده خطرات ناگهانی پس از پیدایش، تاب‌آوری گفته می‌شود؛ یادگیری ترمیم و بازیابی.	Wildavsky (1991)
تاب‌آوری ظرفیت اضافی یا توانایی یک سامانه برای هضم مشکل است یا میزان مشکلی است که یک سامانه پیش از اینکه ساختار سامانه به‌وسیله تغییر دادن متغیرها تغییر کند، می‌تواند هضم کند.	Holling et al (1995)
تاب‌آوری کیفیت بنیادی اشخاص، گروه‌ها، سازمان‌ها و سامانه‌ها به‌عنوان یک کل است برای پاسخگویی مفید به تغییر چشمگیری که در هنگام از هم گسستن الگوی پیش‌بینی شده حوادث رخ می‌دهد، بدون به‌کار گرفتن دوره‌های طولانی از حرکت رو به پسرفت.	Horne and Orr (1998)
تاب‌آوری توانایی یک شخص یا سازمان برای طراحی سریع و حرکات مثبت انطباقی کاربردی هماهنگ شده با وضعیت اضطراری است، به‌گونه‌ای که فشار کمی را متحمل شود.	Mallak (1998)
با توجه به معانی بلایا، تاب‌آوری محلی بدین معناست که یک منطقه، بدون متحمل شدن ضررهای ویرانگر، خرابی، کم شدن بهره‌وری یا کیفیت زندگی و بدون گرفتن کمک زیاد از طرف جوامع خارجی، قادر به پایداری در برابر یک حادثه طبیعی بسیار بزرگ باشد.	Miletti (1999)
ظرفیت سازگار کردن منابع و مهارت‌های موجود برای سامانه‌های جدید و شرایط عملیاتی.	Comfort (1999)
تاب‌آوری یک فرآیند فعال خوداصلاح‌کننده را شرح می‌دهد. تدبیر آگاهانه و رشد توانایی برای فعالیت به لحاظ روانشناسی در یک سطح بسیار بزرگ، نسبت به انتظار معینی که با توجه به توانایی‌های اشخاص و تجربه‌های پیشین وجود دارد.	Paton, Smith and Violanti (2000)
ظرفیت جوامع یا اکوسیستم‌های آسیب‌دیده برای هضم آثار منفی و ترمیم آن‌ها.	Cardona (2003)
توانایی یک عامل برای برآمدن از عهده فشار یک خطر یا سازگار شدن با آن.	Pelling (2003)
تاب‌آوری اکوسیستمی، ظرفیت یک اکوسیستم است برای تحمل کردن آسیب، بدون هضم شدن در درون شرایط متفاوت کیفی که به‌وسیله مجموعه متفاوتی از فرآیندها کنترل می‌شود.	Resilience Alliance (2005)
ظرفیت یک سامانه، جامعه یا اجتماع در معرض خطرات برای سازگار شدن، مقاومت کردن یا تغییر دادن برای رسیدن به سطح قابل قبولی از عملیات و ساختار و ادامه آن. این موضوع تعیین می‌شود به‌وسیله درجه‌ای که سامانه اجتماعی قادر به سازمان‌دهی خودش است برای افزایش این ظرفیت، آموختن از بلایای گذشته، حفاظت آتی بهتر و بهبود ارزیابی‌های کاهش امکان خطر.	UNISDR (2005)

(منبع: Manyena, 2006: 437)

آستانه بحرانی: نقطه‌ای که تغییری بزرگ در سیستم رخ می‌دهد.

لایه های اجتماع: افراد یا گروه‌هایی از مردم با ویژگی‌های مشترک، بسته به بافت یا زمینه، لایه ها ممکن است خانواده‌ها، انجمن‌ها، گروه‌ها، یا جوامع محلی، و مسئولینی از سطوح استانی و ملی (سیستم‌ها یا انجمن‌های بهداشتی و مربوط به سلامت و یا حرفه‌ای و...) باشند.

ارتقاء تاب‌آوری: مدیریت اثرات شوک‌ها و موضوعات مرتبط با ریسک و تغییرات و بی‌ثباتی‌های آینده با تقویت ظرفیت جذب شوک‌ها یا با انطباق یافتن برای کاهش در معرض قرارگیری آن‌ها و یا دگرگونی به شکلی که شوک دیگر نتواند اثری بر سیستم داشته باشد.

ریسک (خطر): ترکیب احتمال یک رویداد و پیامدهای منفی آن.

شوک: رویدادی ناگهانی که در اغلب موارد اثر منفی زیادی روی آسیب‌پذیری سیستم و اجزاء آن می‌گذارد. شوک‌ها اثرات منفی (یا مثبت) عمده‌ای را روی معنای زندگی مردم با کارکرد مردم و کشور دارند.

شوک فراگیر: حوادث نادر (بافراوانی کم) که تقریباً بر همه اشخاص در گروه هدف اثر می‌کند، مانند درگیری‌ها، منازعات و جنگ‌های خشونت‌آمیز، فوران آتش‌فشان، زلزله و یا کاهش ارزش پول و یا یک رویداد اجتماعی آسیب‌پذیر که جنبه همگانی در آن جغرافیا گرفته است مانند کودکان کار یا اعتیاد در یک گروه سنی.

شوک ویژه: رویداد مهمی که به طور خاص بر افراد و خانواده‌ها اثر می‌گذارد، مانند مرگ نان آور اصلی و یا از دست دادن فعالیت یا کاری که منبع اصلی درآمد است.

شوک فصلی: مانند سیل که مربوط به فصل بارانی سال است، یا تغییرات در قیمت مواد غذایی، تغییرات قیمت بازار یا شوک در یک محدوده زمانی معین مانند جابجایی‌های مکرر و یا بیماری وبا در بعضی مناطق و کشورها.

استرس (فشار، تنش): روند طولانی مدت که تضعیف‌کننده توانایی بالقوه یا تعمیق‌کننده آسیب‌پذیری کنشگرهای آن سیستم است.

سیستم: واحدی از اجتماع (مانند فرد، خانواده، گروهی از مردم با ویژگی‌های مشترک، انجمن طایفه و قوم، بوم یا محیط زیست (مانند جنگل) یا نهاد یا وجودی فیزیکی (مانند شبکه زیر ساخت شهری) می‌باشد.

آسیب‌پذیری: تجلی آمادگی یا استعداد ابتلا به آسیب و در معرض قرار گرفتن.

۱-۳. ظرفیت‌ها در تاب‌آوری

ظرفیت جذب (کنار آمدن): توانایی یک سیستم برای آماده بودن، کاهش دادن، و یا جلوگیری کردن از اثرات منفی شوک‌ها، با استفاده از پاسخ‌های مقابله‌ای از پیش تعیین شده به منظور حفظ و بازگرداندن ساختارها و کارکردهای اساسی و ضروری آن سیستم است. این ظرفیت شامل مکانیسم‌های مقابله‌ای است که در طول دوره‌های شوک مورد استفاده قرار می‌گیرد. به عبارت دیگر، وقتی مردم برای مقابله و غلبه بر ریسک‌ها، براساس منابعی که به طور مستقیم در دسترس‌شان است، به ریسک واکنش نشان می‌دهند، از ظرفیت کنار آمدن یا جذب استفاده می‌کنند. منطق زیر بنایی این ظرفیت، عبارت است از: بازسازی یا ترمیم سطح موجود رفاه بلافاصله پس از وقوع یک حادثه.

ظرفیت انطباق: توانایی یک سیستم برای تنظیم، اصلاح و یا تغییر ویژگی‌ها و اعمال آن سیستم است تا آسیب‌های بالقوه آینده را تعدیل کرده و از فرصت‌ها به شکلی استفاده کند تا بتواند به عملکردش، بدون تغییرات عمده کیفی در عملکرد یا هویت ساختاری‌اش ادامه دهد. به عبارت دیگر به اقدامات فعال یا پیشگیرانه (مورد انتظار) که مردم براساس تجربیات گذشته‌شان آن‌ها را به کار می‌گیرند تا درس‌هایی از تجارب گذشته یاد گرفته، و براساس این خطرات آینده را پیش‌بینی کرده و معیشت یا کاهش آسیب را تنظیم نمایند. ظرفیت انطباق در راستای تغییرات تدریجی بوده و در جهت حفظ وضع موجود رفاه مردم در مواجهه با خطرات آینده به کار گرفته می‌شود. تفاوت عمده بین ظرفیت‌های کنار آمدن (جذب) و انطباق در محدوده زمانی فعالیت‌هایی است که هر کدام از ظرفیت‌ها به کار می‌گیرند. در حالی که ظرفیت جذب، درگیر ماموریت‌های تاکتیکی و با منطق برنامه‌های کوتاه مدت است، ظرفیت انطباق شامل ماموریت‌های راهبردی و برنامه‌ریزی‌های بلندمدت‌تر را در بر می‌گیرد.

ظرفیت تغییر (تحول، دگرگونی، مشارکتی): توانایی برای ایجاد یک سیستم کاملاً جدید به طوری که شوک دیگر هیچ تاثیری نداشته باشد. این ظرفیت زمانی ضروری است که ساختارهای اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی، سیستم موجود را غیر قابل دفاع می‌کند. مثال‌هایی از ظرفیت تحول شامل: معرفی ساز و کار حل تعارض در یک جامعه محلی، اقدامات برنامه‌ریزی شهری و اقدامات لازم برای از بین بردن کامل فساد، توانایی مردم برای دسترسی به دارایی و گرفتن کمک از پهنه گسترده تر سیاسی و اجتماعی (یعنی از سازمان‌های دولتی و به اصطلاح جامعه مدنی) است که طی آن مردم در فرآیندهای تصمیم‌گیری مشارکت می‌کنند. و از سوی دیگر، با ایجاد موسسات یا توسعه ظرفیت‌های نهادی در سطوح محلی هم رفاه فردی را بهبود می‌بخشند و هم موجب نیرومندی اجتماعی در بحران‌های آینده می‌شوند.

برای تمایز بین این سه نوع ظرفیت براساس چهار معیار ذکر شده به جدول زیر توجه کنید:

جدول ۲. تمایز سه نوع ظرفیت براساس معیارهای ذکر شده

معیار	ظرفیت جذب	ظرفیت انطباق	ظرفیت تغییر
پاسخ به ریسک	به اعتبار گذشته	مورد انتظار (آینده)	مورد انتظار (آینده)
قلمرو زمانی	کوتاه مدت	بلند مدت	بلند مدت
میزان تغییر	کم (وضع موجود)	متوسط، تغییرات افزایشی	زیاد، تغییرات ریشه‌ای
نتیجه	ترسیم سطح فعلی رفاه	تامین رفاه آینده	افزایش رفاه حال و آینده

۴-۱. تاب‌آوری و توسعه اجتماعی

در سالهای اخیر کاربرد مفهوم تاب‌آوری برای سامانه‌های اجتماعی بسیار مورد توجه قرار گرفته است و برخی از محققان کاربرد آن را مورد توجه قرار می‌دهند؛ درحالیکه دیگران نسبت به آن محتاط هستند. بسیاری از کاربردهای عملی که تاکنون انجام گرفته است، برای بررسی روابط تاب‌آوری اجتماعی- اکولوژیکی بوده است؛ برای نمونه: روش‌هایی که به وسیله آن تلاش‌های صورت گرفته برای بهبود تاب‌آوری اجتماعی به تاب‌آوری اکولوژیکی کمک می‌کند. (Davidson ۲۰۱۲: ۱۱۳۹). مطالعاتی که درباره واکنش به آثار خطرات به وسیله بیشاپ و همکاران (۲۰۰۰) و میال و همکاران (۱۹۹۹) انجام شد، نشان داد که فقط عوامل مهم در تاب‌آوری اجتماعی- اکولوژیکی (یادگیری چگونگی زندگی با تغییر و تردید، ترکیب انواع دانش برای یادگیری و دانش‌اندوزی، و ایجاد فرصت برای خود سازماندهی و ایجاد پیوند) تاب‌آوری را افزایش نمی‌دهند بلکه وجود آنها با سطح مشارکت در فعالیت‌ها و گروه‌های اجتماعی (برای نمونه: عضویت در انجمن‌ها و گروه‌های فعالیت اجتماعی) همبستگی دارد. از این مشاهده می‌توان نتیجه گرفت که با فعالیت در زمینه کاهش خطرات، امکان خطر در جامعه می‌تواند کاهش یابد حتی اگر اعضای جامعه به خودی خود دست به کاری نزنند. وجود تعداد بیشتری از مردم در فعالیت‌های اجتماعی، حس مسئولیت‌پذیری اجتماعی، سودمندی و حل مسئله را ایجاد می‌کند و در نتیجه، تاب‌آوری آن‌ها در برابر بلایا و حوادث طبیعی یا خطرات اجتماعی بیشتر خواهد بود.

با وجود اینکه تحقیق بیشتر درباره این مسئله الزامی است، این تحقیق این امکان را روشن کرد که راهبردهای کاهش خطرات با توسعه اجتماعی ارتباط داده شوند و مکمل فعالیت‌های توسعه اجتماعی با آموزش خطرات خاص و فعالیت‌های کاهش ارتباط داده شوند. کی یفر (۱۹۸۴) و پیتون و بیشاپ (۱۹۹۶)، راهبردهای تفویض قدرت اجتماعی را این چنین تشریح کردند: توسعه مشارکت اجتماعی، افزایش کنترل مشاهده شده توسط ذی‌نفعان، آسان‌سازی شناخت اجتماعی از مشکلات، تدوین و توسعه راهبردهایی برای حل مساله یا فائق شدن بر مشکلات براساس روش‌هایی سازگار با نیازها، سامانه‌ها و ارزش‌های یک اجتماع خاص. برای تقویت تفویض قدرت، یک روش اجتماعی برای تصمیم‌گیری توصیه شده است. مشارکت در شناخت مشکلات مشترک و گسترش و اجرای راه‌حل برای آن‌ها، توسعه پیروز شدن بر مشکل با تمرکز بر مشکل، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و تعهد عملی را آسان می‌کند. تمرکز روی اقدام فعالانه در مسائل برجسته به پروراندن سودمندی و مشارکت گروه‌های ذی‌نفع و افراد کمک

می‌کند؛ بنابراین در این مدل تفویض قدرت، عوامل کلیدی می‌توانند در این کلمات خلاصه شوند: سودمندی، پیروز شدن بر مشکل یا مساله، تقویت حس مسئولیت‌پذیری اجتماعی و ساختارهای پشتیبانی که به طور خلاصه در بالا شرح داده شد. مبنای تفویض قدرت فقط یکبار ایجاد می‌شود؛ گام بعدی شناخت تغییر اجتماعی، شرکت داشتن اعضای جامعه برای ایجاد پشتیبانی متقابل (کمک کردن به گسترش مسئولیت‌پذیری اجتماعی و پشتیبانی جامعه) و فرصت‌هایی برای تحت فشار قرار دادن نهادهای اجتماعی و حاکمیتی (کمک کردن به توسعه سودمندی و پیروز شدن بر مشکل با تمرکز بر مشکل) است؛ همچنین شاید سودمندی به هم پیوسته (مشارکت تعاملی) یک شاخص خوب برای سطح همکاری و کمک موجود در درون یک اجتماع باشد و در نتیجه، شاید تا اندازه‌ای احتمال موفقیت راهبردهای کاهش مساله یا مشکل را ایجاد کرده که نیاز دارد تا عملیات به هم پیوسته و منظم پذیرفته و اجرا شوند.

نقش مدیریت بحران و تاب‌آوری اجتماعی شامل ترکیب و تطبیق دورنماها / نیازهای به دست آمده از مشاوره اجتماعی در درون یک بافت راهبردی شده و تا جایی که ممکن است برای تهیه اطلاعات و منابع لازم برای تقویت تفویض قدرت، خودیاری و ارتقاء تاب‌آوری جست و جو می‌شود؛ بنابراین نهادهای سیاست‌گذار در حوزه‌های اجتماعی (به عنوان مثال معاونت امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری) به عنوان مشاور جوامع عمل می‌کنند نه به عنوان هدایت‌کننده فرآیند تغییر؛ علاوه بر این، شاید پذیرش یک راهبرد رشدگرا، برای ارتقای شایستگی و تاب‌آوری اعضای جامعه، بافتی را آماده کند که موجب تاب‌آوری مداوم در طی زمان شود. نادر بودن خطرات و یا ریسک‌ها و شوک‌ها، یک پیامد مهم دارد؛ برای نمونه: یک الگوی کمبود یا خسارت به راهبردهایی می‌انجامد که اعضای جامعه را به اینکه برای کاهش خسارتهای ناشی از خطرات، سرمایه مالی یا اجتماعی خود را خرج تقویت یا اصلاح خانه یا ساختمانشان کنند، تشویق می‌کند. از دیدگاه دیگر رشد، تمرکز روی سرمایه‌گذاری در اصلاح ساختاری برای افزایش ارزش سرمایه‌های اموال، افزایش ارزش فروش دوباره یا کاهش هزینه‌های بیمه‌ای خواهد بود و این یعنی نشان دادن منافع اجتماعی و شخصی که از انجام فعالیت‌های کاهش خطر معین به دست می‌آید؛ بنابراین این روش از تمرکز روی ارزش‌سازگاری محلی و محیط و توسعه راهبردهای هدایت‌شده به سوی حفظ کیفیت درک شده زندگی در رابطه با فعالیت خطرات، ریسک‌ها و یا شوک‌ها دفاع می‌کند «ادامه تفویض قدرت قانونی و در نتیجه شایستگی‌هایی که تاب‌آوری را در برابر مصائب پی‌ریزی می‌کنند شامل ادغام سودمندی به هم پیوسته، توانایی‌های فائق آمدن بر مشکل و پشتیبانی از حس تعلق و هویت اجتماعی می‌شود. این موضوع توانایی برای واکنش در برابر مصائب را طوری پرورش خواهد داد و تقویت خواهد کرد که خسارت و بی‌نظمی را به حداقل برساند و رشد را ارتقا دهد. این موضوع از طریق طرح‌ها و فعالیت‌هایی که مشارکت اجتماعی را در حل مشکل تقویت می‌کنند، به آسانی انجام می‌شود؛ اگر از همان ابتدا فعالیت اجتماعی بر یک حادثه خطرناک خاص استوار باشد، این موضوع به‌طور ویژه‌ای اهمیت می‌یابد.» (رضانزاده لسبویی، ۱۳۹۳).

خصوصیات یک جامعه (شهر یا محله) تاب‌آور

امروزه برای درک ویژگیها و خصوصیات جوامع تاب‌آور مطالعات زیادی صورت گرفته است؛ برای نمونه: کای و همکاران (۲۰۱۱: ۳۶۹-۳۶۰) مطالعه‌ای با عنوان «شناسایی مطلوبترین استراتژی‌های بهبود تاب‌آوری اکولوژیکی در برابر سیل در مناطق آسیب‌پذیر اکولوژیکی» را انجام داد؛ هرچند او در مطالعه تنها به بررسی عوامل سیلاب در یک شهر کوچک پرداخت اما در مطالعه خود به این نتیجه رسید که مسائل مدیریت در تاب‌آوری بسیار مهم است:

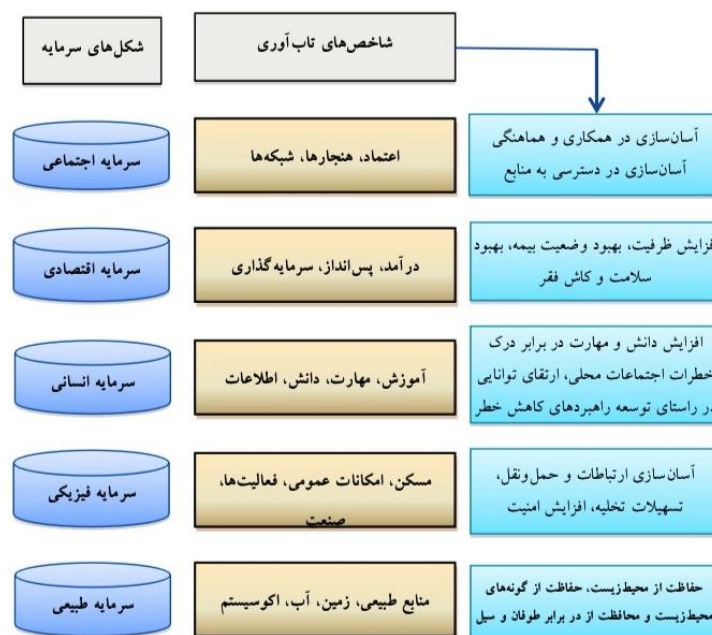
- توانایی تحمل شوک‌ها و ضربه‌های وارده از یک خطر به گونه‌ای است که آن خطرها (ریسک‌ها و یا شوک‌ها) تبدیل به سانحه نشوند (احتمال شکست را کاهش دهد)
- توانایی برگشت به عقب پس از سانحه (بتواند پیامدهای شکست را کاهش دهد)
- امکان و فرصت برای تغییر و پذیرش پس از سانحه (زمان موردنیاز برای بهبودی و همچنین مقدار آسیب‌پذیری را کاهش دهد)

۱-۵. سرمایه‌ها در ارتقاء تاب‌آوری

برای ایجاد شهرها، محله‌ها و یا جوامع تاب‌آور با تأکید بر نقش مدیران محلی، اشکال مختلف سرمایه نقش دارند که سرمایه اجتماعی با تأکید بر مؤلفه‌های اعتماد، شبکه‌ها و هنجارها یکی از انواع سرمایه تأثیرگذار می‌باشد. سرمایه اجتماعی تاریخچه‌ای بس طولانی و نامحسوسی در میان علوم اجتماعی دارا می‌باشد. اولین کسی که این اصطلاح را به کار برد هانی فان بود. بعدها

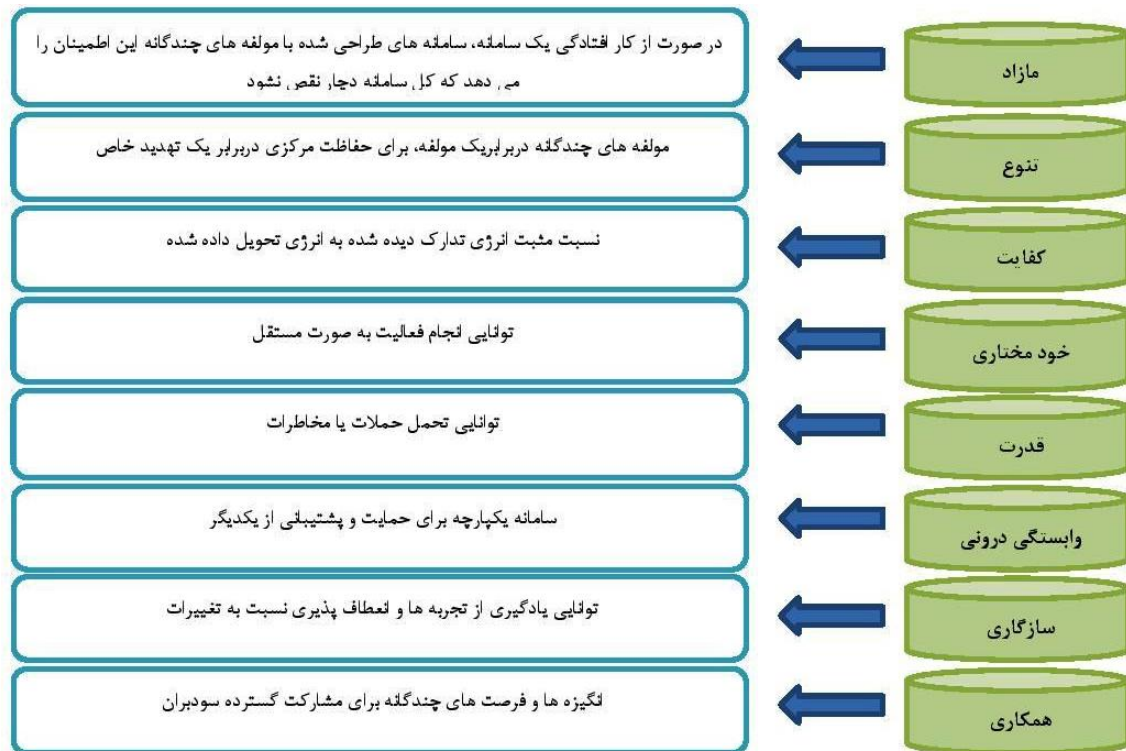
جیمز کلمن نقش شرکت اجتماعی را در شکل‌گیری فرهنگ و تعلیم و تربیت شرح داد. (قالیباف و همکاران، ۱۳: ۱۳۸۸). سرمایه اجتماعی یکی از ابعاد برجسته تحقیقاتی علوم اجتماعی است، این اصول اجتماعی باعث تقویت افراد و گروه‌ها می‌شود. «سرمایه اجتماعی با عضویت در گروه‌ها و انجمن‌ها، اهداف گروهی را مثل دموکراسی، مشارکت و توسعه اجتماعی را تقویت می‌کند.» (پوتنام، ۲۰۰۲: ۶۹). پوتنام مدعی است که «شرکت در اجتماع مانند شبکه‌های رسمی و شبکه‌های غیررسمی جامعه، مرکز اصلی مفهوم سرمایه اجتماعی است» (۵۶: ۲۰۰۰). سرمایه اقتصادی، انسانی، سرمایه فیزیکی و سرمایه طبیعی از انواع سرمایه‌های دیگر است. «سرمایه ۲۰۰۷: ۶، Mayunga هستند که در مجموع به صورت یک سامانه در عملکرد اجتماعات تاب‌آور تأثیرگذار هستند) اقتصادی که درآمد پولی و سایر منابع مالی و دارایی‌ها و نیز تجلی نهادی آن یعنی حقوق مالی را در برمی‌گیرد. سرمایه اقتصادی سیال‌تر است و به آسانی به سرمایه اجتماعی و فرهنگی تبدیل می‌شود، در مقابل، قابلیت تبدیل سرمایه اجتماعی به سرمایه فرهنگی پرهزینه‌تر است.» (نوربخش، ۱۱۱: ۱۳۹۰-۱۱۲) سرمایه انسانی بیشتر آموزش، مهارت و دانش مدیران و سطوح محلی در برابر ریسک‌ها و خطرات را شامل می‌شود. آموزش و ظرفیت‌سازی کاهش خطرپذیری بلایا در سطح محلات به عنوان یکی از اصولی است که در فرآیند مدیریت تاب‌آوری و بلایا پیوسته باید مورد توجه قرار گیرد. سرمایه فیزیکی شامل مسکن، امکانات عمومی و... است که آسان‌سازی در ارتباطات و حمل و نقل از زیرمجموعه‌های آن به شمار می‌رود و در نهایت، سرمایه طبیعی هم شامل منابع طبیعی، آب و اکوسیستم می‌باشد که در این بخش باید گونه‌های خاص گیاهی و جانوری و شرایط محیط طبیعی زندگی افراد و حفاظت از آنها در برابر بلایا محافظت شوند.

از مهمترین خصوصیات جوامع تاب‌آور، عملکرد سرمایه انسانی در شهرها است. سرمایه انسانی، مهارت، دانش و سطح اطلاعاتی جوامع را در ارتباط با بهبود وضعیت تاب‌آوری می‌سجد. افزایش دانش و مهارت در برابر درک خطرات شهروندان، ارتقای توانایی در راستای توسعه راهبردهای کاهش خطر از مهمترین ویژگی‌های جوامع تاب‌آور می‌تواند دانسته شود که برای ایجاد این وضعیت آموزش به عنوان یک اصل ضروری پیوسته مورد تأکید برنامه ریزان است. در رابطه با آموزش خطرات، این فرآیند می‌تواند به وسیله آماده کردن شهروندان با طرح‌های خطری که چالش‌های بالقوه، فرصت‌ها و رفتارهایی که به وسیله اجتماع در برابر خطر صورت می‌گیرد را شرح دهد و همچنین توسعه راهبردهای استفاده کردن از آنها یا مدیریت و احاطه کردن آنها را شرح می‌دهند. برای ایجاد جوامع تاب‌آور در برابر بلایا و خطرات پنج سرمایه، اجتماعی، اقتصادی، انسانی، فیزیکی و طبیعی تأثیرگذار هستند. برای ایجاد جوامع تاب‌آور در سال‌های اخیر، این رویکرد بسیار مورد بررسی قرار گرفته است. راه حل‌های بسیاری زیادی هم برای ایجاد جوامع تاب‌آور ارائه شده است. شکل زیر نوع تقسیم بندی سرمایه‌ها و نقش آن‌ها را در تاب‌آوری جوامع به تصویر می‌کشد.

شکل ۱. انواع سرمایه‌ها در یک فرآیند تاب‌آوری

شکل زیرهشت ویژگی شهرهای تاب آور را از دیدگاه گودزچالک مطرح می کند که این ویژگیها عبارت اند از: تنوع، کفایت، خودمختاری، قدرت، وابستگی درونی، سازگاری، مازاد و همکاری. خودمختاری شهرها بر توانایی انجام فعالیتهای مدیریت شهری به صورت مستقل تأکید دارد. قدرت هم بر توانایی و مقاومت شهر در راستای مقابله با انواع بلایا و خطرات اشاره دارد و نیز همکاری و سازگاری بر میزان مشارکت شهروندان.

شکل ۲. ویژگی شهرهای تاب آور

۶-۱. نتیجه گیری

آموزش در سطوح مختلف جامعه با هدف حفظ امنیت به ویژه در زمان وقوع خطرات و شرایط پس از وقوع، اهمیت بیشتری دارد. مهمترین اقداماتی که نهادهای برنامه ریز در این زمینه می توانند انجام دهند عبارتند از: آگاهی و برنامه های آموزشی درباره کاهش خطرپذیری، برنامه های آموزشی برای مقامات محلی و مدیران جامعه، برنامه ها و تمرینهای مشارکتی برای اعتماد سازی و مشارکت ذی نفعان در جوامع محلی و درنهایت، در راستای تاب آوری جوامع به لحاظ رویکردی و براساس قوانین موجود در کشور ابتدا باید میزان تاب آوری در ابعاد مختلف با تأکید بر شاخصها و معیارهای قابل سنجش مورد واکاوی قرار بگیرد. طرح ارتقا تاب آوری زنان و خانواده ابتکاری است که از سال ۱۳۹۵ تاکنون توسط معاونت امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری در سطح ملی و با همکاری بخش ها و نهادهای ذیربط در استانها برنامه ریزی و اجرا شد تا بتواند ضمن آموزش و توسعه ظرفیت های فردی و گروهی برای ارتقاء تاب آوری اجتماعی زنان و خانواده در سطوح محلی، جوامع را به درک فعال از چشم انداز ریسک و چگونگی اثر آن بر سیستم و چگونگی کنش های جامعه در هر زمینه، تعیین این که در کدام لایه جامعه آن خطرات به بهترین شکل مدیریت شوند و استفاده از مجموعه ای از اصول تاب آوری به منظور تقویت ظرفیت سیستم برای جذب شوک و یا انطباق و تغییر به طوری که کمتر در معرض شوک قرار گیرند، مجهز نموده تا با برنامه ریزی مشارکتی و تقویت لایه های اجتماعی، بتوانند ارتقا تاب آوری اجتماعی حوزه زنان و خانواده از کوتاه تا بلند مدت را محقق سازند.

۲. نقشه استان

شکل ۳. نقشه استان کردستان

۳. گزارش فاز یک

۳-۱. اقدامات انجام شده مقدماتی در راستای اجرایی‌سازی طرح

شناسایی تسهیلات سطح ۱ متخصص، آموزش دیده و مورد تایید معاونت امور زنان و خانواده که تسلط کافی بر موضوع داشته و سابقه همکاری با معاونت را در طرح های سال گذشته موضوع تاب‌آوری داشته‌اند که اسم ایشان طی هماهنگی با استان و مکاتبه از سوی معاونت امور زنان و خانواده به استان‌ها اعلام گردید و دعوت ایشان برای اجرای طرح و هماهنگی زمانی برای ارائه خدمات متناسب با طرح صورت پذیرفت. هماهنگی برای برگزاری نشست توجیهی توسط دفتر امور زنان و خانواده استانداری، با حضور تسهیلات سطح ۱، جهت تبیین اهداف طرح و چگونگی اجرای بهینه آن در سطح استان، با توجه به سوابق اجرایی و گزارش‌های اجرای پروژه طی سال‌های گذشته و توجیه کارشناسان مرتبط با طرح در استانداری و مشاوران امور بانوان فرمانداری‌های سطح استان انجام گردید.

سایر تجهیزات مطابق دستورالعمل ارسالی از سوی معاونت امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری و چک لیست اقلام و لوازم و الزامات برگزاری کارگاه آموزشی نیز تهیه شد (لوازم التحریر مورد استفاده در کارگاه، مکان برگزاری، لوازم کمک آموزشی مانند ویدئو پروژکتور، پرینتر و...). امکانات صوتی و سرمایشی محل برگزاری قبل از اجرای کارگاه بازبینی و نواقص برطرف گردید.

۳-۲. اقدامات انجام شده در راستای انتخاب اساتید و شاخص‌های انتخاب اساتید

انتخاب اساتید برای هر کدام از استان‌ها براساس ارزیابی‌های معاونت امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری در طرح تاب‌آوری سال قبل و با توجه به توانایی تسهیلات گران، شناخت نسبت به اقلیم و آسیب‌های استان و تجربه موفق در همکاری با معاونت امور زنان و خانواده و با توجه به شاخص‌های زیر صورت گرفته است.

- تخصص، مدرک تحصیلی و توانایی اداره کارگاه‌های آموزشی
- فعالیت در حوزه تخصصی در زمینه موضوع مورد نظر کارگاه
- تسلط کامل بر آمار آسیب‌های اجتماعی استان
- اجرای طرح‌های پژوهشی و آموزشی متعدد مرتبط در این زمینه
- دارای توانایی تسهیلاتی و تجربه آموزش
- تاییدیه معاونت امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری

۳-۳. اقدامات انجام شده در راستای انتخاب سازمان‌های مردم‌نهاد و تشکل‌های غیردولتی و شاخص‌های

انتخاب آنان

سازمان‌های مردم‌نهاد بومی فعال در حوزه‌های اجتماعی، خانواده، سلامت و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در سراسر استان براساس شاخص‌های زیر و مکاتبه با کارشناسان امور بانوان فرمانداری‌ها و معرفی از سوی آنها انجام شد. هم‌چنین هماهنگی با کارشناسان دفتر امور اجتماعی و فرهنگی استانداری، سازمان بهزیستی، کمیته امداد امام خمینی، دانشگاه‌های استان کردستان در بخش سازمان‌های مردم‌نهاد نیز در این زمینه صورت پذیرفت:

- معتمد محلی، دارای سوابق اجرایی در زمینه تسهیل‌گری و کار با جوامع محلی و جوامع در معرض آسیب
- حداقل ۵ سال سابقه فعالیت قابل قبول و دارای سوابق تجربی و پژوهشی مرتبط با آسیب‌های اجتماعی و توانمندسازی جوامع محلی
- نماینده معرفی شده دارای حداقل تحصیلات کارشناسی در رشته‌ای مرتبط با علوم اجتماعی، روان‌شناسی، علوم تربیتی،
- دارای توانایی برقراری ارتباط موثر و اعتماد سازی در گروه مخاطب و یا جامعه محلی مورد نظر

۳-۴. برنامه اجرایی و زمانبندی اجرای فاز اول طرح

<ul style="list-style-type: none"> • به مدت چهار روز • ۳ الی ۶ اردیبهشت و ۲۳ اردیبهشت به مدت ۵ روز 	مدت زمان
<ul style="list-style-type: none"> • ۱۳۹۷/۲/۲۳ دفتر امور بانوان و خانواد استناداری با حضور شرکت کنندگان به مدت ۸ ساعت 	زمان جلسه توجیهی
<ul style="list-style-type: none"> • برنامه آموزشی و الزمات و جزوات آموزشی و کمک آموزشی توسط اساتید و تسهیل گران از یک هفته قبل در اختیار استناداری قرار گرفت. 	ارسال بسته توجیهی

شکل ۴. برنامه کارگاه

خلاصه‌ی فعالیت‌های اجرایی و علمی انجام شده تا برگزاری کارگاه به شرح زیر است:
جلسه نشست توجیهی روزیکشنبه مورخ ۱۳۹۷/۲/۲۳ از ساعت ۸ صبح لغایت ۱۴ ظهر با حضور ۲۵ نفر از مشاورین و تسهیلگر سطح ۱ و تسهیلگران سطح ۲ و مشاورین و کارشناسان دفاتر امور بانوان شهرستانهای تابعه جهت تبیین اهداف طرح و چگونگی اجرای بهینه در سطح شهرستان ها برگزار گردید.

خلاصه اجرای کارگاه:

این کارگاه آموزشی با حضور ۱۶ نفر از نمایندگان سازمان های مردم نهاد فعال معرفی شده از سوی فرمانداری ها و به تسهیل گری جناب آقای دکتر محمدرضا مقدسی در مدت ۴ روز از تاریخ ۳ الی ۶ اردیبهشت ماه درشهرکردستان برگزارگردید. کارگاه تکمیلی نیزدر مورخ ۱۳۹۷/۲/۲۳ با حضور مشاوران امور بانوان فرمانداری ها و تسهیل گران سطح ۲ در محل جلسات اداره کل امور زندان های استان کردستان برگزار شد. این کارگاه با رویکرد آموزش مشارکتی و شیوه های خلاق آموزشی برگزار شد. مباحث مطروحه در کارگاه شامل مباحثی از جمله: تاریخچه تاب آوری و تعاریف آن، ریسک ها، شوک ها، استرس ها و تاثیر آن برسیستم، شناسایی شکاف ها در تاب آوری سیستم و تدوین نقشه راه تاب آوری سیستم در گروه ها مورد بحث قرار گرفت و تمرین شد.

جدول ۳. مشخصات شرکت‌کنندگان در کارگاه فاز ۱

ردیف	نام و نام خانوادگی	مدرک و رشته تحصیلی	نام سازمان ذیربط / حوزه فعالیت	سابقه فعالیت (به سال)	ساعات حضور در کارگاه	امتیاز کسب شده در آزمون پایانی
۱	احمدپناه شیرین	کارشناسی روانشناسی بالینی	شبکه بهداشت	۱۳	۳۶	۸۵
۲	فتاحی آمینه	کارشناسی علوم اجتماعی	مرکز مشاوره	۹	۳۶	۸۵
۳	رضایی شاهو	کارشناسی ارشد مشاوره خانواده	انجمن آمانج	۸	۳۶	۸۰
۴	پشابادی سمیرا	کارشناسی ارشد مشاوره مدرسه	سلامت روان وازدواج	۵	۳۶	۸۰
۵	سعید نژاد روناک	دکتر	مرکز مشاوره ورمه	۱۰	۳۶	۹۰
۶	طاهری سردار	کارشناسی ارشد روانشناسی	فرمانداری	۲۲	۳۶	۸۰
۷	بهراری محمد بافر	کارشناسی ارشد مشاوره	مرکز مشاوره	۲۵	۳۶	۹۰
۸	فرج الهی قاسم	لیسانس روان شناسی	-	۲۶	۳۶	۹۰
۹	کریمیانی حمیده	کارشناسی ارشد روانشناسی	-	۵	۳۶	۹۰
۱۰	مشایخی نیا لایق	کارشناسی علوم اجتماعی	مرکز پیشگیری از آسیبهای اجتماعی	۵	۳۶	۷۵
۱۱	ناصری پروین	کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی	-	۸	۳۶	۷۰
۱۲	امینی بیگرد	کارشناسی روانشناسی	سلامت روان ریگه ژیان	۵	۳۶	۸۰
۱۳	فاتحی شاهو	کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی	-	۸	۳۶	۷۵
۱۴	رفیق شاه پری	فوق لیسانس مددکاری اجتماعی	کلینیک مددکاری اجتماعی	۸	۳۶	۸۵
۱۵	حدودی خالد	کارشناسی ارشد جمعیت شناسی	مرکز مشاوره	۵	۳۶	۹۰
۱۶	فعله گری پرستو	لیسانس روانشناسی	مرکز مشاوره چیستا	۵	۳۶	۹۰

۳-۵. پایش طرح در فاز اول و نتایج حاصله از آن (مبنتی بر پیش‌آزمون و پس‌آزمون):

در فاز اول طرح که ۵ روز (۳۶ ساعت آموزشی) به طول انجامید، نمایندگان ۱۶ سازمان مردم نهاد به عنوان تسهیلگر سطح ۲ تحت آموزش قرار گرفتند. مطالب و سر فصل های آموزشی براساس محتوای در نظر گرفته شده توسط معاونت امور زنان و خانواده که در اختیار اساتید قرار گرفته بود، تدریس گردید. لازم به ذکر است فرآیند آموزشی به صورت کارگاهی طراحی و شرکت کنندگان علاوه بر یادگیری مطالب تئوری در قالب گروه های ۶-۵ نفره به تمرینات عملی پرداختند.

نقاط قوت شناسایی شده توسط تسهیلگر سطح یک:

- علاقمندی شرکت کنندگان به یادگیری مباحث و تسهیلگری در جوامع محلی
- شرکت فعال در کارهای گروهی و عملی کارگاه آموزشی
- سابقه کار تسهیلگری و اجتماع محور شرکت کنندگان کارگاه
- اجرای پروژه در جوامع محلی با توجه به مباحث جدید آموزش تاب آوری اجتماعی و توجیه تسهیلگران

نقاط ضعف شناسایی شده تسهیلاتگر سطح یک:

- عدم آشنایی قبلی شرکت کنندگان کارگاه با مبحث تاب‌آوری اجتماعی

نقاط قوت شناسایی شده کارشناس طرح در دفتر امور زنان و خانواده استانداری:

- متعهد بودن مجری طرح به تفاهم نامه در فاز اول طرح
- انتخاب افرادی دارای حضور منظم و پویا در طول کارگاه به عنوان تسهیلاتگر
- ارائه مباحث کاربردی و جدید
- آموزش و تربیت تسهیلاتگران محلی
- بکارگیری و آموزش فارغ التحصیلان جوان و جویای کار
- تغییر رفتار خانواده‌ها در مقابله با مسائل، مشکلات، چالش‌ها و ریسک‌ها
- تعامل و هماهنگی و تبادل تجربه تسهیلاتگران در سطح استان و شهرستان‌های تابعه

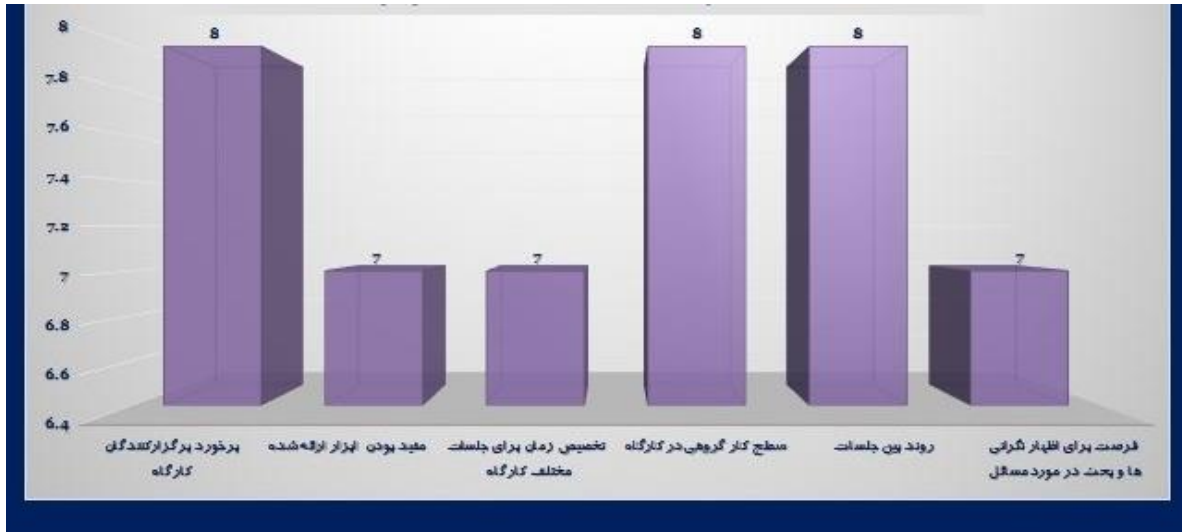
نقاط ضعف شناسایی شده توسط کارشناس طرح در دفتر امور زنان و خانواده استانداری:

- زمان ناکافی و نامناسب اجرای طرح (تداخل با ماه مبارک رمضان، و امتحانات پایان سال تحصیلی در خرداد ماه و مشغولیت کشاورزان)
- عدم امکان تعامل تسهیلاتگران سطح ۲ در سراسر کشور به منظور تبادل تجربیات
- طولانی بودن ساعات آموزش برای مخاطبان طرح
- عدم حضور و مشارکت مردان در کارگاه

سایر اقدامات:

- برگزاری کارگاه تکمیلی
- تهیه گواهی نامه دوره آموزشی از سوی جهاد دانشگاهی
- تهیه بسته آموزشی و جزوات
- اهداء لوح تقدیر به سازمانهای همکار در اجرای طرح
- برگزاری جلسات آموزشی توجیهی ویژه مشاورین فرمانداران
- برگزاری جلسات معرفی طرح ویژه مدیران دستگاههای ذیربط
- برگزاری جلسات هم‌اندیشی ویژه مجریان، تسهیلاتگر و آموزشگران
- هم‌اندیشی با فرمانداران و معرفی طرح
- در نظر گرفتن اقدامات تشویقی- ترغیبی جهت مخاطبین طرح از طریق فرمانداران و دستگاههای ذی ربط همکار
- ارزیابی روزانه کارگاه در فاز اول و نظرسنجی از تسهیلاتگران و تغییر مدیریت کارگاه براساس نظرسنجی (محتوا، اجراء، استاد)

سطح کلی رضایت از کارگاه:

۳-۶. گالری تصاویر فاز یک

شکل ۵. گالری تصاویر فاز ۱

۴. گزارش فاز دو

۴-۱. توزیع فعالیت در مناطق استان

شکل ۶. نقشه گسترده فعالیت ها در مناطق استان

جدول ۴. توزیع فعالیت ها در مناطق استان

شهرستان
سنندج
دهگلان
قروه
بیجار
سروآباد
کامیاران
سقز
بانه
دیواندره

۲-۴. اقدامات انجام شده در راستای شناسایی نقاط آسیب‌خیز و گروه‌های هدف جهت اجرای فاز دوم طرح

- تشکیل جلسه و برنامه ریزی اجرای طرح با حضور فرمانداران، تسهیلگران سطح ۲، نمایندگان امور بانوان دستگاه‌های اجرایی شهرستان و سازمان های مردم نهاد
- دریافت آمار آسیب های اجتماعی از مراجع ذیربط
- بررسی وضعیت موجود و مسائل پیش رو و مبتلا به شهرستان براساس نقشه آسیب های شهرستان و بررسی آسیب های اجتماعی موجود با مشارکت ثبت احوال، بهزیستی، و غیره....
- انتخاب قلمرو اجرای طرح در شهرستان های تابعه با اولویت مناطق حاشیه و روستایی براساس نقشه آسیب های هر شهرستان
- شناسایی و انتخاب ریسک های موجود در هر شهرستان از قبیل کودک همسری، خودکشی زنان، خشونت علیه زنان و کودکان، تعارضات زناشویی، خیانت، افسردگی، اعتیاد، طلاق و ازهم گسیختگی روابط فرزندان با والدین

۳-۴. اقدامات انجام شده در راستای اطلاع‌رسانی جهت حضور گروه‌های هدف در کلاس‌های آموزشی مربوطه

- اطلاع رسانی از طریق ائمه جماعات مساجد، معتمدین محلات، سمن های فعال حوزه زنان و خانواده، دهیاری ها
- دعوت از طریق موسسات و ادارات ذیربط از قبیل بهزیستی، کمیته امداد، مساجد، دهیاری ها، شوراهای شهر و روستا، جهاد کشاورزی، صندوقهای اعتبارات خرد زنان روستایی، مدارس
- فراخوان شرکت در دوره در فضای مجازی

۴-۴. اقدامات انجام شده در راستای شناسایی و هماهنگی با گروه‌های ذی‌نفع در میان مردم محلی جهت**اجرای طرح**

- شناسایی افراد ذی‌نفع از طریق سازمانهای مردم نهاد با سابقه فعالیت در محلات، پرسش از مردم، هم اندیشی با شوراهای بخش و روستا، دهیاران، بخشداران، مدیران مدارس، خانه های بهداشت روستا، بهورزان، ائمه جمعه و جماعات
- تشکیل جلسه با افراد ذی‌نفع، معرفی، بیان اهداف و دستاوردهای طرح
- بیان مطالبات مجری طرح به افراد ذی‌نفع و درخواست دعوت و جلب مشارکت ذینفعان
- هم اندیشی با افراد ذی‌نفع در خصوص ریسک انتخابی در منطقه و تحلیل و بررسی صحت و ضرورت اقدام در خصوص کاهش ریسک

۵-۴. برنامه اجرایی و زمانبندی اجرای فاز دوم طرح

- برگزاری نشست با مدیران شهرستانی جهت هماهنگی برای ورود به محلات (یک هفته)
- ارتباط با جامعه محلی، اطلاع رسانی اولیه و هماهنگی ورود به محلات در سطح محلی (دو هفته)
- برگزاری کارگاه های آموزشی و جلب مشارکت جامعه محلی در راستای شناسایی آسیب های اجتماعی محلی و بهره‌گیری از ظرفیت های مشارکتی جامعه محلی و راهکارهای عملیاتی برای کاهش آسیب (یک تا دو ماه)
- طراحی و تدوین نقشه راه محلی با مشارکت جامعه محلی (دو هفته)
- ترسیم نقشه راه ارتقاء تاب آوری استان (یک هفته)

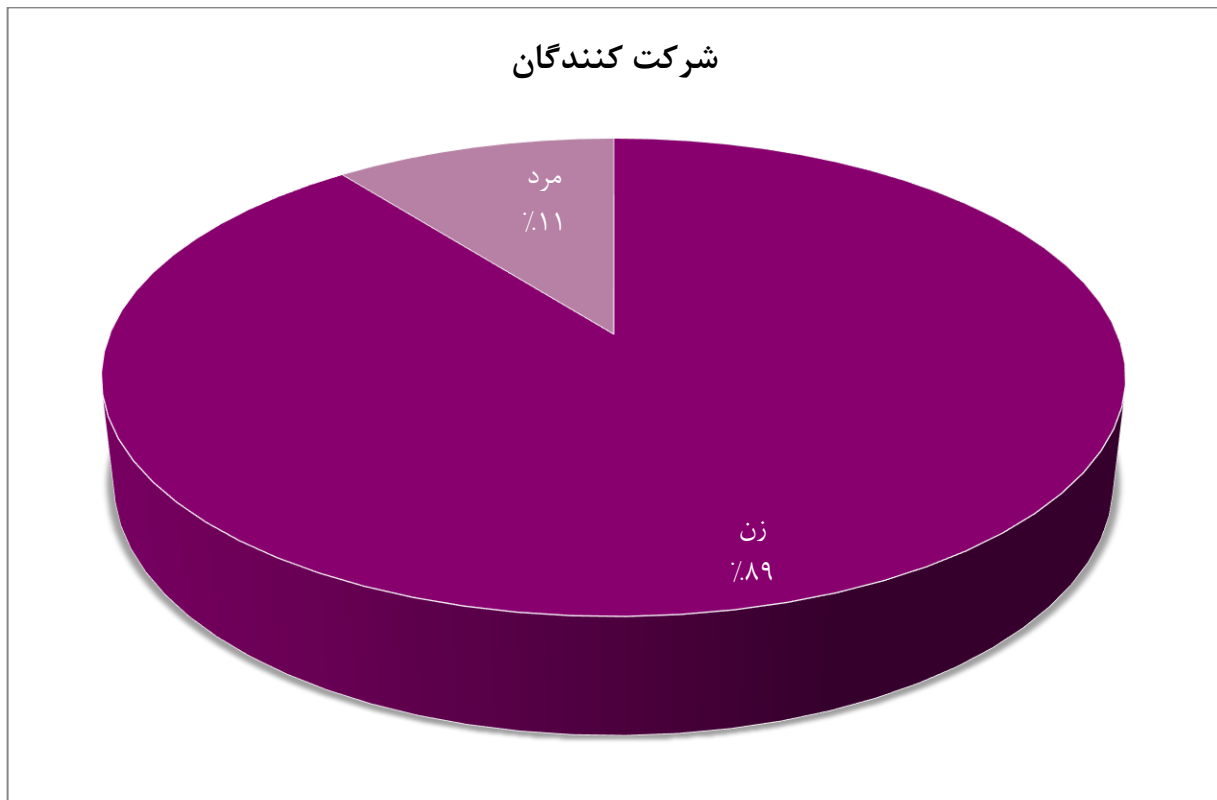
در فاز دوم، تسهیل‌گران آموزش دیده فاز یک طرح، ضمن هماهنگی با کارشناسان امور بانوان فرمانداری ها، هر کدام یک محله آسیب خیز استان را انتخاب و فرآیند اجرای طرح در یک بازه زمانی سه ماهه از اواخر اردیبهشت ماه تا اواخر مردادماه را به انجام رساندند.

در این فاز، محلات آسیب خیز از ۹ شهرستان تحت پوشش طرح قرار گرفت. میزان ساعات آموزشی به طور میانگین برای هر محله ۶۰ ساعت بوده است که در قالب فعالیت های تسهیل‌گری و آموزش مشارکتی، مجموعاً ۳۶۰ نفر (که با توجه فرهنگ‌های بومی شرکت کنندگان اکثریت گروه های محلی در استان کردستان از زنان محلی انتخاب شد) را تحت پوشش قرار داده است. ارتباط با معتمدین محلی برای ورود به محله و اعتماد سازی، انتخاب گروه مخاطب در محله و تشکیل یک کار گروه از مخاطبین، تهیه لیستی از مهمترین آسیب ها، ریسک ها و شوک ها ی موجود در محل، اولویت بندی ریسک ها و انتخاب مهمترین ریسک، تهیه نقشه ریسک و مهمترین عوامل و پیامدهای ریسک، تهیه نقشه ذی‌نفعان، دارایی ها و سرمایه های

موجود در محل و تهیه جدول اقدامات کوتاه، میان و بلندمدت پیش بینی شده برای کاهش ریسک و ارتقا تاب‌آوری از مباحث به اشتراک گذاشته تسهیل‌گران سطح ۱ با گروه هدف در هر محله بوده است.

جدول ۵. زمانبندی اجرای طرح در شهرستان‌ها

ردیف	نام شهرستان	تاریخ برگزاری	تعداد کارگاه	تعداد مترمیان	ساعت آموزش	نفر ساعت
۱	سنندج	۹۷/۴/۱۲ لغایت ۹۷/۴/۳۱	۱	۴۰	۶۰	۲۴۰۰
۲	دهگلان	۹۷/۴/۳ لغایت ۹۷/۴/۱۹	۱	۴۰	۶۰	۲۴۰۰
۳	قروه	۹۷/۳/۲۸ لغایت ۹۷/۴/۱۹	۱	۴۰	۶۰	۲۴۰۰
۴	بیجار	۹۷/۳/۲۱ لغایت ۹۷/۴/۹	۱	۴۰	۶۰	۲۴۰۰
۵	سروآباد	۹۷/۳/۱۲ لغایت ۹۷/۴/۶	۱	۴۰	۶۰	۲۴۰۰
۶	کامیاران	۹۷/۳/۲۲ لغایت ۹۷/۳/۳۱	۱	۴۰	۶۰	۲۴۰۰
۷	سقز	۹۷/۳/۳۱ لغایت ۹۷/۴/۱۱	۱	۴۰	۶۰	۲۴۰۰
۸	بانه	۹۷/۳/۱۷ لغایت ۹۷/۴/۲۰	۱	۴۰	۶۰	۲۴۰۰
۹	دیواندره	۹۷/۳/۲۷ لغایت ۹۷/۴/۱۳	۱	۴۰	۶۰	۲۴۰۰

شکل ۷. نمودار جنسیت شرکت کنندگان

۴-۱. مشخصات شرکت‌کنندگان در فاز ۲

جدول ۵. مشخصات کلاس‌های آموزشی

نام شهر / منطقه / محله	نام آموزشگر محلی (عضو سازمان غیردولتی)	میزان ساعات آموزشی و تسهیل‌گری	تعداد مترجمان (زنان و خانواده‌های محلی)	ریسک
سنندج	رفیق شاه پری	۶۰	۴۰ نفر	تعارضات زناشویی - خشونت علیه کودکان
دهگلان	خالد حدودی	۶۰	۴۰ نفر	بانوان در معرض آسیب اعتماد در رنج سنی ۱۸-۳۵
قروه	پرستو فعله‌گری	۶۰	۴۰ نفر	زنان معتاد و بهبود یافته روستای مالوجه
بیجار	محمدباقر بهاری	۶۰	۴۰ نفر	افسردگی فرزندان در سنین مختلف
سروآباد	پروین ناصری	۶۰	۴۰ نفر	کودک همسری
کامیاران	شاهو رضایی	۶۰	۴۰ نفر	دختران نوجوان در برابر گسیختگی روابط در خانواده
سقز	شیرین احمد پناه	۶۰	۴۰ نفر	افسردگی
بانه	روناک سعید نژاد	۶۰	۴۰ نفر	مهارت‌های زندگی با رویکرد رضایت زناشویی در زندگی
دیواندره	محمد باقر بهاری	۶۰	۴۰ نفر	کمبود نشاط و افسردگی

۴-۲. نتایج حاصل از پایش طرح در فاز دوم

• مبتنی بر نتایج ارزیابی تسهیلگر سطح ۲:

- ارتقاء سطح آگاهی افراد شرکت‌کننده در کارگاه در خصوص عوامل موثر بر ریسک، پیامدهای ریسک
- شناسایی منابع و ذینفعان، ظرفیت‌های درون و بیرون سیستم، عواقب پیامدها در خصوص آسیب اعتماد، کودک همسری، روابط خارج از چهارچوب زناشویی (extra – marital) تعارضات زناشویی، کاهش سطح تعاملات و گفتگوی خانواده، فرزند پروری، سبک‌های والدی، افسردگی و خودکشی - عدم رضایت زناشویی
- افزایش احساس عزت نفس و خودارزشمندی و خودشکوفایی
- تغییر نگرش شرکت‌کنندگان
- علل یابی صحیح و درست مشکلات
- یافتن راهکارهای عملی در خصوص رفع مشکلات و پیش‌بینی عواقب و نتایج رفتار
- افزایش آستانه تحمل و مواجهه صحیح با مشکلات
- شناسایی حامیان قوی و موثر در حل مشکلات و بحران‌های زندگی
- افزایش مشارکت زنان در خانواده، محله و جامعه
- آشنایی افراد و جامعه محلی با یکدیگر به منظور جلب مشارکت‌های گروهی در حل مشکلات محله

• مبتنی بر نتایج ارزیابی تسهیلگر سطح ۱ و کارشناس طرح تاب‌آوری در دفتر امور زنان و خانواده استانداری:

- ارزیابی براساس مشاهدات و بازدیدهای میدانی صورت‌پذیرفته و شاخص‌هایی مانند مشارکت افراد و گروه‌های محلی، درگیر نمودن شرکت‌کنندگان در انتخاب و اولویت‌بندی مساله، بهره‌گیری از ظرفیت‌های محلی برای حل مساله و مشکل مطرح شده و میزان ارتباط موثر تسهیلگر سطح ۲ با جامعه محلی در نظر گرفته شده است.
- شروع به موقع در سطح بالا و کیفیت عالی به عنوان اولین استان در کشور
- برگزاری کارگاه آموزشی سطح (۱) با شرکت ۱۶ نفر از تسهیلگران تشکل‌های تعیین شده در سطح بسیار عالی و بالاترین کیفیت استانداردهای آموزشی

- ارزشیابی اولیه درخصوص سنجش سابقه کاری، توانمندی و شایستگی لازم جهت تسهیلتگری
- ابلاغ دستمزد حق‌التدریس تسهیلتگران سطح ۱ و ۲ بصورت بالادستی در سنوات آتی
- چابکی زمانی قابل تقدیر استان کردستان در شروع و اجرای طرح
- بازدید از شهرستانها توسط تسهیلتگر بصورت گام به گام

۳-۴. نقاط قوت و ضعف شناسایی شده (از نگاه تسهیلتگر سطح ۲، کارشناس طرح در دفتر امور زنان و خانواده استانداری و تسهیلتگر سطح ۱، نظرسنجی از شرکت‌کنندگان در کارگاه‌ها)

• نقاط قوت

- قابلیت درک آسان
- تقویت همبستگی و انسجام اجتماعی
- جلب مشارکت جمعی افراد
- کاستن نگرش‌های فردگرایانه
- شناسایی منابع و ظرفیتهای موجود
- افزایش حس خود کارآمدی
- مدیریت نحوه برخورد با ریسک
- امکان انتقال مطالب آموزشی و ارائه آگاهی به سایر افراد نزدیک
- افزایش اعتماد به نفس
- آموزش نحوه ورود به جامعه و بیان مطالبات

• نقاط ضعف

- شرکت در دوره آموزشی با داشتن انگیزه مادی صرف با عنایت به مشکلات عدیده اقتصادی شرکت‌کنندگان
- داشتن انگیزه کسب سود آنی افراد شرکت‌کننده
- طولانی بودن ساعات آموزش و مشکل شرکت‌منظم افراد در دوره با عنایت به انجام وظایف و مسئولیتهای خانه و مخالفت همسر و خانواده
- ناهمگن بودن سطح سواد و سن شرکت‌کنندگان
- مشکل جذب اعتبار
- بی‌توجهی به ضرورت تاب‌آوری اقتصادی و پیش‌بینی ساز و کارهای توانمندسازی اقتصادی

۵. نقشه راه استان

۵-۱. استان کردستان

- سیمای استان

شکل ۸. سیمای محلات آسیب خیز در استان کردستان

- نقشه راه پیشنهادی برای تقویت تاب‌آوری در محلات آسیب‌خیز استان کردستان

عنوان ریسک یا شوک	نوع ریسک (شوگ)	سطح اجتماعی که طرح در آن اجرا شده	بازه زمانی
• طلاق و اعتیاد • بیکاری، خشونت علیه کودکان، کودک همسری	• فراگیر، بلند مدت	• استان کردستان	• بازه زمانی کوتاه مدت: ۲ ماه • بازه زمانی بلند مدت: ۳ ساله

شکل ۹. مشخصات طرح تاب‌آوری در محلات آسیب‌خیز استان کردستان

دارایی اقتصادی	دارایی اجتماعی	دارایی فیزیکی	دارایی طبیعی	دارایی انسانی
محصولات کشاورزی متنوع	همبستگی زیاد مردم به خصوص در روستاها	داشتن مساجد زیاد در سطح استان	باغ‌های فراوان	حجم بالای جمعیت جوان با توجه به نرخ رشد بالای جمعیت در دهه ۶۰ در استان
گردشگری و اقتصاد بوم‌گردی	مشارکت سیاسی و اجتماعی بالا	وجود مدارس در محلات و روستاها	زمین‌های کشاورزی حاصل‌خیز	وجود کشاورزان و باغداران ماهر در مناطق مختلف استان
اقتصاد مبتنی بر تولیدات محلی در سطح خردروستایی	اعتماد بالای مردم به یکدیگر	بناهای تاریخی	گیاهان دارویی متنوع	وجود فارغ‌التحصیلان و افراد تحصیل کرده گوناگون
پرورش دام	مشارکت در مراسم مذهبی، آیین‌های و جشن‌های محلی	وجود مناطق بکر و توریستی	معادن متنوع	داشتن روحیه سخت‌کوشی در مردم مناطق مختلف استان
	همکاری و مشارکت در انجام امور به خصوص در روستاها	معادن طلا	تنوع منابع	
	توجه به منافع جمعی در مقابل منافع فردی. بویژه در مناطق کمتر توسعه یافته در روستاهای استان		تنوع مراتع	

جدول ۶. دارایی‌های مرتبط با این طرح تاب‌آوری در استان

ظرفیت جذب	ظرفیت انطباق	ظرفیت تغییر
آموزش‌های فراگیر زنان	تشکیل و تقویت سازمان‌های غیردولتی حوزه زنان	فعالیت‌های ترویجی و تبلیغی
تقویت سازمان‌های مردم‌نهاد اجتماعی و فرهنگی	تاکید و توسعه بر فعالیت‌های زنان خصوصاً ورزشی	توسعه سرمایه‌های ملموس و غیر ملموس فرهنگی
تقویت مبادلات بازارچه‌ای/حفظ انسجام و یکپارچگی کلی/تاکید بر معیشت پایدار/	تقویت برنامه‌های گردشگری و اکوتوریسم	استفاده و تقویت ظرفیت‌های فرهنگی از قبیل موسیقی، لباس و دست‌بافته‌های استان

جدول ۷. حمایت و تقویت ظرفیت‌های استان کردستان

ردیف	نوع اقدامات کوتاه مدت	نوع اقدامات میان مدت	نوع اقدامات بلند مدت
۱	آموزش کشاورزان و باغداران برای آفت زدایی زمین‌ها	ایجاد نظارت بر زمینها و باغ‌ها	ارائه طرح حمایت دولت از بخش کشاورزی و باغداری
۲	آموزش زنان جوان در زمینه یادگیری مهارت‌ها	ارتقای فرهنگ عمومی در زمینه اشتغال	اجرای طرح اشتغال زایی برای زنان جوان
۳	مرمت آثار تاریخی	حمایت مالی جهت احیای بناهای تاریخی	بازگشایی اماکن تاریخی جهت بازدید گردشگران
۴	آموزش مرتع داران، کشاورزان و باغداران در زمینه‌های مربوطه	ارائه طرح حمایت مالی برای بهره برداری از منابع	اعطای تسهیلات در زمینه مراتع، کشاورزی، باغداری
۵	آموزش و آگاه‌سازی افراد	حمایت‌های اجتماعی و خانوادگی	مراجعه به مشاورین
۶	جلوگیری از تقسیم شدن اراضی کشاورزی	اجرای طرح مبارزه با آفت زدایی زمین‌ها و باغ‌ها	تدوین قوانین دولتی برای فروش محصولات به بهای مناسب
۷	درخواست وام برای اشتغال	ایجاد شغل در ICT و فناوری اطلاعات	ارائه طرح اشتغال در صنعت گردشگری بویژه متناسب با اقلیم (موسیقی اقوام)
۸	آموزش افراد برای استقبال از بازدید گردشگران	بوم گردی و ایجاد خانه‌های بومی گردی، انطباق با اهداف گردشگری و بوم گردی	توسعه زیر ساخت تبادلات اجتماعی جاده گردشگری (اکوتوریسم) (نهادهای فرهنگی)
۹	تبلیغات در زمینه جاذبه‌های گردشگری	ایجاد فروشگاه صنایع دستی	ارائه خدمات رفاهی اقامتی برای گردشگران
۱۰	ترویج و فرهنگ‌سازی	ارائه طرح کنترل و کاهش طلاق	اجرای طرح پیشگیری از طلاق و اعتیاد
۱۱	-	-	تدوین قوانین دولتی برای فروش محصولات به بهای مناسب
۱۲	-	-	ارائه طرح اشتغال در صنعت گردشگری

جدول ۸. اقدامات انجام شده برای طرح تاب‌آوری استان کردستان در حوزه زنان و خانواده

گالری تصاویر

شکل ۱۰. گالری تصاویر طرح تاب‌آوری در استان کردستان

۶. سیمای تاب‌آوری

سیمای طرح توان‌افزایی و ارتقاء تاب‌آوری اجتماعی در استان کردستان

معاونت امور زنان و خانواده
ریاست جمهوری

سال ۹۷ - ۱۳۹۶

نوع ریسک‌ها	تعداد تسهیل‌گران	تعداد افراد تحت پوشش	تعداد ریسک‌ها یا شوک‌های شناسایی شده	تعداد اجتماع محلی
فراگیر ویژه بلندمدت	۱۶	۳۶۰	۵	۹

۷. سیمای ریسک

۸. نقشه راه

